

Posudek diplomové práce Jana Duška

Filologické marginálie v Janově evangeliu Blahoslavových překladů Nového zákona

Diplomová práce Jana Duška se zabývá důležitým a dosud málo propracovaným tématem filologické stránky překladatelské činnosti Jana Blahoslava, konkrétně filologickými margináliemi nalézajícími se v Janově evangeliu v obou vydáních Blahoslavova překladu Nového zákona. Autor přistupuje ke zvolenému tématu velice pečlivě a zodpovědně a snaží jej systematicky a detailně zpracovat. Zjištěné výsledky uvádí v přehledných tabulkách a grafech a komentuje je také v analytické části i v závěru práce, veškerý zkoumaný materiál také přikládá k práci ve formě rozsáhlých tabulkových příloh.

Jednoznačným kladem práce je právě diplomantův přístup a jeho odborné schopnosti: dobrá znalost nejen starší češtiny, ale i latiny, dobrý rozhled po odborné literatuře týkající se zvoleného tématu (a to nejen českojazyčné, ale i zahraniční), pečlivá excerpce a zpracování materiálu a jeho systematická prezentace. Pochvalu zaslouží také práce s originálními prameny a pečlivý přepis ukázek z nich. Za to vše práci náleží velké uznání; její výsledky jistě budou platným příspěvkem do blahoslavovského bádání, dobře využitelným i pro další badatele.

Nemohu ale zastírat, že práce má i jisté slabé body. Po obsahové stránce vidím hlavní slabinu v až příliš deskriptivním a místy poněkud mechanickém přístupu k materiálu a rezignaci na hlubší interpretaci zjištěných výsledků. Je např. jistě zajímavé, že autor kvantifikoval podíl jednotlivých slovních druhů ve zkoumaných margináliích, nic z těchto zjištění ale nevyvozuje, nevyslovuje žádné hypotézy. Je pravda, že mu prosté vypsání všech slov z marginálií, jejich roztřídění do slovních druhů a spočítání ani mnoho možností pro interpretaci neskýtá, právě proto, že je dost mechanické. Autor se totiž nijak nezabývá otázkou, která slova v marginálii jsou vlastně jejím „jádrom“ a která jen doplňují kontext (tj. zda např. jde v marginálii o synonymum nějakého substantiva, nebo o jinou předložkovou vazbu se substantivem – v prvním případě bych za „jádro“ považovala substantivum, ve druhém předložku a substantivem se dále nezabývala). Teprve po takovéto klasifikaci jednotlivých slov v margináliích by mi připadalo zajímavé porovnat frekvenci slovních druhů, tj. zjistit, u kterých z nich jsou v margináliích nejčastěji nabízeny varianty. Jsem si samozřejmě vědoma toho, že navrhovaný postup by vůbec nebyl snadný (patrně by bylo přinejmenším třeba odlišit lexikální varianty od syntaktických, morfologických či hláskových), proto bych se chtěla diplomanta zeptat, jestli nějakou jemnější analýzu naznačeného či podobného typu považuje za možnou a jak by příp. mohla vypadat, nebo pokud ne, pak z jakých důvodů.

V analýze marginálií podle slovních druhů mne dále zaujalo autorovo zjištění, že mezi nimi relativně velký podíl připadá na zájmena. Zajímalo by mne, jak si diplomant tento výsledek vysvětluje, proč podle něj právě zájmena tak poutala Blahoslavovu pozornost. O které druhy zájmen nejčastěji šlo, je to homogenní, nebo spíše heterogenní skupina, převažuje některý druh? Vyskytuje se zde např. opakovaně konkurence osobního přivlastňovacího a zvrátého zájmena?

Hlubší analýzu, která by umožnila výsledky alespoň částečně filologicky interpretovat, by považovala za vhodnou i v částech popisujících formální a funkční typy marginálií shodných s jednotlivými Blahoslavovými předlohami. Připadá mi škoda tyto typy jen vypsát, jak to dělá autor, když by bylo např. možné pokusit se je kvantifikovat, zjistit, zda se náhodou neliší kvantitativní podíl marginálií různých typů u jednotlivých předloh. V současné podobě jsou totiž shrnujícím výsledkem této části jen vzájemně velmi podobné seznamy forem a funkcí, opakující se u všech zkoumaných předloh. Autor je pouze v každém případě konstatuje, nijak je podrobněji nekomentuje.

Metodologicky ne zcela vhodné pro úvahy o funkcích a podobě glos v různých verzích biblického překladu mi dále připadá nerozlišování mezi glosami, které byly do textu připsány dodatečně pozdějším komentátorem, a glosami, které k němu připojil sám jeho překladatel. Byť se může v obou případech jednat o glosy filologické, domnívám se, že jejich povaha není zcela identická.

V práci dále nacházíme i některé drobnější nedostatky formálního charakteru. Z kompozičního hlediska je podle mého názoru nejpodstatnější poměrně značná repetitivnost textu: např. počty marginálií shodných s jednotlivými předlohami jsou v práci vypsány souhrnně na začátku analytické části na s. 68–69, dále v kapitolách o jednotlivých předlohách, a znovu souhrnně v kapitole 6.3.5

(slovně, v tabulce a v grafu) a ještě jednou v následujícím Závěru. Obecně je výklad místy snad až příliš polopatický (např. *Kromě glos in margine se mohou nacházet glosy i mezi řádky, tedy inter lineas. Interlineární glosy nejsou označovány jako marginálie, neboť se nenacházejí in margine*, s. 47). Repetitivnost nenacházíme však jen na obsahové rovině, ale také na rovině stylistické. Opakování slov či slovních spojení nalzáme už v první větě abstraktu a dále zejména v teoretické části práce (např. *Ve středověku existovaly kromě mamotreků také specializované biblické slovníčky, které byly zaměřené na specificky vymezenou slovní zásobu, která byla úzce zaměřena*, s. 40; *Jako se zamýšlenými předlohami však pracuje s těmi edicemi řeckého textu, které vycházely v jeho době, téměř nepoužívá* Bezův text z roku 1565. *V další části studie se zamýšlí nad vztahem Blahoslavových latinských a řeckých předloh k jeho biblickému překladu. Zároveň tvrdí, že Blahoslav při své práci používal i starší české překlady a latinské překlady, které porovnával. Konopásek ve studii dokládá, že Blahoslav pro svůj novozákonní překlad nepoužíval řecký textus receptus, ale jiné texty. Domníval se, že Blahoslav při překladu používal Erasmův text*, s. 27). Obecně se dá říci, že autor poměrně nerad užívá deiktická slova a elipsy, spíše má tendenci opakovat totéž slovo plnovýznamové i v bezprostředně na sebe navazujících větách; v tomto ohledu se tedy jeho text poněkud blíží stylu právních či administrativních textů. Proto je text často přetížen opakováním i tam, kde se autor snaží pracovat se synonymy (např. *Nejstarší rukopisnou biblí této třetí redakce překladu je Padeřovská bible. Nacházejí se v ní marginální glosy. Také Muzejní bible neznámého původu z roku 1454 obsahuje na okrajích listu poznámky. Marginální poznámky se nacházejí i v Nymburské bibli, která je datována roky 1462 a 1463. Poznámky na okrajích listu má i Kladrubská bible z roku 1471. Také Šafhauszká bible obsahuje poznámky na okrajích listu. Marginální poznámky jsou součástí i Krumlovské bible a Hodějovské bible*, s. 50).

Ojedinele se v práci setkáváme s nevhodně užitými slovy (např. na p. 27 by bylo lepší místo o *zamýšlených předlohách* mluvit o *předpokládaných předlohách*, na s. 41 nelze mluvit o *domnělé emendaci*, protože ji Erasmus skutečně provedl, byť dnes nemusíme s jeho řešeními vždy souhlasit) nebo slovesnými tvary (*Ačkoliv Erasmus věděl, že publikování tohoto textu by bylo útokem na Vulgatu, vydal ho*, s. 41 – jelikož k vydání došlo, nelze tu podle mého názoru použít podmiňovací způsob) či s neobratnými vyjádřeními (např. *Biblický text je obklopen marginálními a interlineárními glosami, které obsahují velké množství glos nebo komentářů...*, s. 37). Jinak je text zpracován velice pečlivě, nesprávné tvary slov, pravopisné chyby, překlady i typografické prohřešky jsou zcela ojedinělé. Nápadnější nedostatky najdeme snad jen na s. 24 (*Jedná se jednak o předmluvy vydání Bible kralické, k nimž došlo v exilu, a tisky s nimi spojenými, jednak o seznamy...*), na s. 39 (*Ve výkladech informoval o významu a původu slov, gramatickém roce a délce vokálů*) nebo na s. 30 (*Bohuslav Souček (1967)⁸⁸ shledává, že Blahoslavův překlad souvisí se staršími českými rukopisnými a tištěnými překlady, vychází z řeckého textu a také ocenil vliv Vulgaty*), kde chybějící čárka ztěžuje pochopení významu souvětí.

Celkově musím konstatovat, že práce Jana Duška i přes uvedené nedostatky plně odpovídá požadavkům kladeným na diplomové práce. Ráda ji proto doporučuji jako podklad k obhajobě a navrhuji hodnotit známkou *velmi dobře*.